

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับปรุงและส่งเสริมให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในสภาพที่เหมาะสม และเป็นที่น่าสนใจของผู้มาเยือน ช่วยให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยว ที่ได้คำนึงถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อม ดังนั้นในการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง กรณีศึกษา ตำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา จึงศึกษาจากแนวคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.3 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism)

จากแนวคิดในอดีตที่ว่า การท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดรายได้สู่ประเทศ และรายได้ดังกล่าวจะถูกนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ นำพาให้ประชาชนในชาติไปสู่การอยู่ดี กินดี ดังนั้นแต่ละประเทศจึงพยายามพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เจริญก้าวหน้า ด้วยการสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว ให้เดินทางเข้ามาในประเทศของตนให้มากที่สุด เพื่อจะได้นำเงินตราต่างประเทศจำนวนมากเข้าสู่ภายในประเทศ โดยการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ทำให้ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและเสื่อมโทรมลงมาก จนกระทั่งปี ค.ศ. 1972 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542) เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการท่องเที่ยวของคนกลุ่มหนึ่งในยุโรปและอเมริกา ซึ่งไม่พอใจการท่องเที่ยวในช่วงที่ผ่านมา โดยชี้ให้

เห็นว่า การท่องเที่ยวที่มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ทำให้ทรัพยากรถูกทำลาย ในขณะที่ในโลกนี้มีทรัพยากรจำกัด จึงไม่สามารถใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองได้อีกแล้ว จึงทำให้เกิดกระแสความคิดที่จะปรับวิถีทัศน์ของการท่องเที่ยว ไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน อันจะช่วยให้เกิดการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ยั่งยืนตลอดไป

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) กล่าวไว้ว่า เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงได้รับความนิยมและแพร่หลายค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในระยะ 5 – 6 ปีมานี้ โดยในการประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าหมายถึง “ การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษามรดกทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย” การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงมีหลักการพื้นฐาน ดังนี้

1. Using Resource Sustainably หมายถึง การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางทำธุรกิจในระยะยาว
2. Reducing Over-consumption and Waste หมายถึง การลดการบริโภคที่มากเกินไป จำเป็น และการลดปริมาณของเสียที่ปล่อยออกสู่ระบบนิเวศ จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว
3. Maintaining Diversity หมายถึง การรักษาและส่งเสริมความหลากหลาย ของ ธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
4. Integrating Tourism into Planning หมายถึง การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว
5. Supporting Local Economy หมายถึง การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายอีกด้วย
6. Involving Local Communities หมายถึง การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่น ในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย

7. Consulting Stakeholders and the Public หมายถึง การปรึกษาหารือกัน อย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8. Training Staff หมายถึง การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติ ในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. Marketing Tourism Responsibly หมายถึง การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. Undertaking Research หมายถึง การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

จากหลักการพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนข้างต้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) กล่าวต่อไปว่า สามารถนำไปสร้างกรอบแนวทางปฏิบัติสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ 10 ประการ ประกอบด้วย

1. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ อย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ

2. มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบ ถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่นั้น ๆ

4. มุ่งให้ข้อมูลการท่องเที่ยวอย่างเปรียบพร้อมแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้าใจและห่วงใยในสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

5. มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

6. มุ่งกระจายรายได้และนํารายได้เข้าสู่ท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น

7. มุ่งจ้างงานในท้องถิ่นด้วยการส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจ และได้รับผลตอบแทนสูงให้แก่ชุมชนท้องถิ่นนั้น

8. มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่น ให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เพื่อจะช่วยเหลือยกระดับการบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น

9. มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาว เพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวตลอดไป

10. มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค ระหว่างภาคธุรกิจท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาล บนหลักการข้างต้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) กล่าวต่อไปว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมสู่ยุคสมัยการรับผิดชอบต่อสังคมเป็นใหญ่ ดังนั้นขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (All tourism Should Be Sustainable Tourism) ดังนั้นหลักการพื้นฐานของความยั่งยืน จะต้องได้รับการปฏิบัติโดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทั้งหมด ไม่จำเพาะแต่การท่องเที่ยวเฉพาะอย่าง การท่องเที่ยวขนาดเล็ก การท่องเที่ยวราคาแพงหรือการท่องเที่ยวของกลุ่มตลาดบน (Elite Market) เท่านั้น หากยังรวมถึงการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ (Mass Market) ด้วย

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการท่องเที่ยวจะสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมเยือนอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม จะต้องไม่มี หรือมีน้อยที่สุด มีแต่การจัดการที่ยั่งยืนเท่านั้น จึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(Ecotourism)

จากการประชุม Earth Summit เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 ณ กรุงริโอ เดอจาเนโร ประเทศบราซิล ในที่ประชุมมุ่งเน้นสู่ประเด็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่ การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งทำให้เกิดแนวคิด

ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเกิดจากกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542)

1. กระแสความต้องการให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยว ที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนาน เพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

3. กระแสความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแส ก่อให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบเดิม โดยมีการประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยวที่นำไปสู่กระแสหลักทั้ง 3 มานำเสนอหลายรูปแบบ แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวถึงกันมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) กล่าวถึงที่มาของคำว่า Ecotourism เป็นคำผสมระหว่างคำว่า Ecology แปลว่า นิเวศวิทยา และคำว่า Tourism แปลว่า การท่องเที่ยว ในวงการท่องเที่ยวและแวดวงวิชาการได้พยายามที่จะบัญญัติศัพท์ภาษาไทยไว้หลายคำเช่น นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น โดยที่คำที่ได้รับความนิยมใช้กันแพร่หลายมากที่สุดคำหนึ่งคือ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เองก็เคยใช้คำว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แทนคำว่า Ecotourism ดังจะเห็นได้จากเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับ Ecotourism รวมทั้งนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม ได้มีการท้วงติงกันว่า คำว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้น เป็นคำที่มีความหมายไม่ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษเดิมคือ Ecotourism ดังนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้บัญญัติคำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แทนคำ Ecotourism และส่งให้ราชบัณฑิตยสถานพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้คำดังกล่าวเป็นคำที่สื่อความหมายร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง โดยจะประกาศเป็นนโยบายแห่งชาติต่อไป และเมื่อเดือนมิถุนายน 2541 ราชบัณฑิตยสถานได้พิจารณาแล้วเห็นชอบให้ใช้คำว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแทนคำ Ecotourism เพราะถูกต้องตามหลักภาษาและสื่อความหมายถึงการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540 ข) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยว ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ณรงค์เดช นวลมีชื่อ (2540) ได้รวบรวมคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) จากบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไว้หลายท่าน ดังนี้

- เฮคเตอร์ ซีบอลอส ลาซุเรน (Hector Ceballos-Lasurain) แห่งสหภาพสากลว่าด้วยอนุรักษ์ (International Union for the Conservation of Nature and Resources- IUCN) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลแรกที่กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษา เรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางธรรมชาติที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

- อลิซาเบธ บู (Elizabeth Boo) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

- The Ecotourism Society ให้คำนิยามว่า การเดินทางท่องเที่ยว ที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น

- สมาคมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ธรรมชาติในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของ Ecotourism ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายไปสู่แหล่งธรรมชาติต่างๆ เพื่อความเข้าใจในวัฒนธรรมและธรรมชาติของสถานที่นั้น โดยไม่รบกวนและเปลี่ยนแปลงสภาพทางชีววิทยาของพื้นที่ โดยให้ชาวบ้านโดยรอบมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย

- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า คือ การท่องเที่ยวโดยเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติ ซึ่งต้องมีการให้ความรู้ทางนิเวศวิทยาจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปมีความรู้เพิ่มขึ้น ปัจจุบันความหมายนี้ยังได้รวมไปถึงสภาพทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Endermic) ที่ต้องรักษาไว้ การท่องเที่ยวแบบ Ecotourism จึงมุ่งเน้นการสัมผัสธรรมชาติและท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จากการรวบรวมคำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มรงค์เดช นวลมีชื่อ (2540) ได้สรุปว่า คำศัพท์ Ecotourism มักถูกใช้สลับไปมากับ Sustainable Tourism และ Nature - Based Tourism (การท่องเที่ยวในวิถีของธรรมชาติ) ศัพท์ทั้ง 3 คำนี้ไม่ใช่คำพ้องที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันอย่างผูกขาด การท่องเที่ยวทุกแบบควรยั่งยืน (Sustainable Tourism) นั่นคือเอื้อประโยชน์ในการถนอมสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ Nature- Based Tourism เน้นอย่างเดียวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ ส่วน Ecotourism (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) ก็นิยมแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ แต่จะมุ่งความสนใจไปยังการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและให้ผลประโยชน์แก่ชุมชน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญ 5 ประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

1. ความยั่งยืน (Sustainability) ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติได้รับการยอมรับจากรัฐบาลแห่งชาติและแห่งรัฐว่าเป็นกุญแจนำไปสู่หลักการจัดการกิจกรรมของมนุษย์ Ecotourism คือ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเชิงนิเวศ ซึ่งดำเนินในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ แรงกระตุ้นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรัฐควีนส์แลนด์ ก็เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพทางการท่องเที่ยวของรัฐ รวมทั้งปริมาณผลผลิตโดยไม่เกิดผลร้ายต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งช่วยเกื้อกูลและหล่อเลี้ยงการท่องเที่ยวไว้ นอกจากนี้ยังต้องสร้างความเชื่อมั่นว่า รูปแบบ สถานที่และระดับของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ใช้จะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่ธรรมชาติของควีนส์แลนด์

2. องค์ประกอบสำคัญทางธรรมชาติ (Significant Natural Component) และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบังเกิดขึ้นและอยู่กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นปัจจัยหลักในการวางแผนพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. การศึกษาและการสื่อความหมาย (Education and Interpretation) การศึกษาและการสื่อความหมายด้านสภาวะแวดล้อม นับเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) อันนำภริมย์และแผ่ด้วยความหมาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศดึงดูดใจบรรดาผู้

ปรารถนาจะรวมดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะพัฒนาความรู้ ความสำนึกและความชื่นชมต่อสภาพแวดล้อมเหล่านั้น หากขยายวงกว้างออกไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็น่าจะนำไปสู่การปฏิบัติการเชิงบวกเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มพูนจิตสำนึกของการอนุรักษ์ ความรู้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สามารถโน้มน้าวพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ชุมชนและอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังช่วยยึดกิจกรรมนักท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปอีกนานๆ การศึกษายังสามารถใช้ประโยชน์เป็นเครื่องมือสำหรับการจัดการแหล่งธรรมชาติ การสื่อความหมาย(Interpretation) ช่วยให้นักท่องเที่ยวมองเห็นภาพรวมของสถานะอื่นๆ ด้วย เช่น การจัดการทรัพยากร

4. ชุมชนท้องถิ่น(Local Community) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ไม่เพียงก่อประโยชน์แก่ชุมชนและสภาพแวดล้อม แต่ยังปรับปรุงคุณภาพด้านประสบการณ์นักท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการจัดเตรียมข้อมูลความรู้ การบริการ เครื่องอำนวยความสะดวก และผลผลิต การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถสร้างรายได้สำหรับการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรนอกเหนือไปจากผลประโยชน์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

5. ความพึงพอใจของผู้ใช้หรือผู้มาเยือน (User/Visitor Satisfaction) ความพึงพอใจของผู้มาเยือนได้สัมผัสการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแบบนี้(Ecotourism Industry) ในระยะยาว ข้อมูลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรจะถูกต้องโดยกำหนดจุดมุ่งหมายที่จะเจาะจงของการท่องเที่ยวแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามความเหมาะสมที่ปรากฏอยู่ ประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวควรเท่าเทียม หรือเกินกว่าความคาดหวังจริงๆ ของพวกเขา การบริการและสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า ควรเป็นรองการอนุรักษ์และปกป้องสิ่งที่พวกเขามาเยือน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมทั้งทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2.2.2 แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) ได้กล่าวไว้ว่า นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นกลุ่มผู้เดินทางที่แสวงหาสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมต่างๆ ที่ให้ประสบการณ์ที่หลากหลายให้มากขึ้น

2. ประสบการณ์จากการได้ไปท่องเที่ยว ในแหล่งธรรมชาติ และ/หรือ ประสบการณ์ที่ได้สัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมที่มีความแตกต่างจากที่ตนอยู่

3. โอกาสที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางธรรมชาติวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างในแต่ละพื้นที่

4. การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติและสมบัติทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่ไปชม

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539 ค) ยังได้เสริมแนวคิดและความหมายเพิ่มเติมไปอีกว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ โดยการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีความมั่นคง ยั่งยืน อยู่คู่สังคมมนุษย์ และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ฉะนั้นแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงไม่ใช่เพียงการท่องเที่ยวเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มุ่งเสนอขายสินค้า หรือบริการทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างเดียว หากมุ่งประสานผลประโยชน์ทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอีกด้วย จึงนับได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้การพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีจุดหมายหลัก ในการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสพัฒนาทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันส่งเสริมเพื่อให้การท่องเที่ยวบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าว ทั้งนี้จำต้องอาศัยความร่วมมือสนับสนุนส่งเสริมจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายเอกชน ซึ่งทุกฝ่ายต่างก็มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กล่าวคือ เสนอทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและวัฒนธรรมที่แปลกใหม่แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศและสร้างความพอใจให้แก่ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยว ให้คงอยู่คู่สังคมมนุษย์นานที่สุดเท่าที่จะนานได้

วายเดอร์เนส กรู๊ป (2537) ได้ย้ำถึงความหมายในทำนองเดียวกันว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีนิเวศวิทยาเป็นรากฐานหรือการท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติเป็นรากฐานที่มั่นคงและนอกจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นการท่องเที่ยวโดยปกติแล้ว ยังจะช่วยเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในคุณลักษณะทางวิทยาศาสตร์และนิเวศวิทยา ของจุดสนใจทางธรรมชาติอีกด้วย หมายความว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นในเรื่อง

1. คำนึงถึงคุณค่าทางธรรมชาติและยอมรับว่า จุดประสงค์ของอุทยานแห่งชาติ เพื่อการอนุรักษ์พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ และสภาพภูมิทัศน์

2. ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ให้ยั่งยืนตลอดไป ทั้งทางด้านนิเวศและวัฒนธรรม

3. ส่งเสริมและกระตุ้นให้มีการอนุรักษ์ และการลงทุน โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว

4. พัฒนาจิตสำนึก ความรับผิดชอบของประชาชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5. ให้การศึกษาและจูงใจนักท่องเที่ยว ให้มีส่วนร่วม และรู้ซาบซึ่งถึงคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

วัลลภพันธุ์ สถิติยุทธการ; สำอาง หิรัญบุรณะ และพยอม ธรรมบุตร (2538) ได้อธิบายถึงลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Nature base) ทั้งในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสภาพภูมิศาสตร์ และด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี โดยจะต้องยึดหลักสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุดเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

2. การท่องเที่ยวทุกประเภท จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainability management) ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทุกประเทศ และทุกท้องถิ่น จำเป็นต้องพยายามจัดการการท่องเที่ยวของตน โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด

3. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องให้ทั้งการศึกษาต่อนักท่องเที่ยว และประชากรในท้องถิ่น (Inclusive of social and cultural aspects) เป็นการศึกษาที่ต้องการจะหยั่งรากลึกลงในจิตสำนึกของแต่ละคนให้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญอย่างยิ่งยวดในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวเราตลอดจนวัฒนธรรมของท้องถิ่น

4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งประชาชนในพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนการตัดสินใจ และสามารถได้รับผลประโยชน์จากกำไรของการท่องเที่ยว (Benefit and involvement of local people) และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นกุญแจสำคัญไขไปสู่การกระจายรายได้

5. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากมุมมองเชิงตลาดมีจุดเน้นที่ว่าผลิตภัณฑ์คือทัวร์ต่างๆ นั้นจะต้องเป็นทัวร์ที่มีลักษณะครบตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1-4 มิใช่การนำเอาชื่อ Ecotourism ไปติดบนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเท่านั้น (Product authentic)

6. ความพอใจของนักท่องเที่ยว นับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Tourist satisfaction) นักท่องเที่ยวที่พอใจจึงจะกลับมาเที่ยวอีก กิจกรรมที่บริษัททัวร์เสนอต่อนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

นภวรรณ ฐานะกาญจน์(2541) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่ามีหลากหลายรูปแบบ แต่ทั้งหมดอาศัยธรรมชาติหรือวัฒนธรรมที่ปรากฏดั้งเดิมเป็นทรัพยากรพื้นฐานรองรับกิจกรรม โดย

จะเน้นเรื่องของการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นหลัก เช่น การเดินป่า (hiking/trekking) กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ(nature study) กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บ้านพักเทป วีดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ (nature photography, video taping and sound of nature audio taping) กิจกรรมดูนก (bird watching) กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำ (cave exploring/ visiting) กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (sky interpretation) กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (boat sightseeing) กิจกรรมพายเรือลักษณะต่างๆ (canoeing, kayaking, rowboating) กิจกรรมแล่นเรือใบ (sailing) กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น (snorkeling) กิจกรรมดำน้ำลึก (skin or scuba diving) และกิจกรรมศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ที่อาศัยอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว

กิจกรรมการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งที่อาศัยธรรมชาติเป็นส่วนสำคัญในการประกอบกิจกรรมเช่นกัน แต่มิได้เน้นถึงประสบการณ์ หรือการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติมากนัก จัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เน้นการได้ชื่นชมและสัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด (appreciative recreational activities) และกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นการผจญภัยและความตื่นเต้นท้าทายกับธรรมชาติ (adventurous recreational activities) เช่น กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (relaxing) กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติและขี่ขึ้นเขา (ground / mountain biking) และกิจกรรมปีน/ไต่เขา (rock/ mountain climbing) เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้สามารถสนับสนุนให้มีส่วนร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ตามความเหมาะสม

จากการทบทวนวรรณกรรม สรุปได้ว่า ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการอนุรักษ์ ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบแก่ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมรวมทั้งวัฒนธรรม มีการให้การศึกษาระบบที่ยั่งยืนในจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริการการท่องเที่ยวต้องสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวแต่ทั้งนี้ต้องเป็นรองจากเรื่องของการอนุรักษ์ ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ

2.2.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้าน(มิติ)ที่ประกอบด้วย การพิจารณาด้านพื้นที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้อง และรูปแบบการจัดการ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติ

ศาสตร์ ที่เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการ
ท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผล
กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุม ไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัด
การสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึง
เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการ
เรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่ม
พูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อ
นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน
และประชากรท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดย
ประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้ หมายความว่ารวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการ
ได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยและในที่สุดท้องถิ่นมีส่วน
ในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มจากระดับรากหญ้าจนถึงการ
ปกครองท้องถิ่นและอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม
ของชุมชน

ข้อกำหนดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบ
หลักทั้ง 4 ด้าน หากการท่องเที่ยวได้มีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ดังกล่าวแล้ว ก็จัดเป็นการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดลง อาจต้องจัดการ
ส่งเสริมเพื่อทำให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ต่อไป

จากข้อกำหนดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542)
ยังได้กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรม
ชาติสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ต้อง
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้ง
ในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่า ต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือ
ให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ดัดสนใจ และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรอบ

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยว หรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้กล่าวถึงมาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการจัดการที่ดีใน 4 ด้าน คือ

1.1 ด้านการให้ข้อมูลล่วงหน้า เพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว

1.2 ด้านการจัดการนำเที่ยวที่เน้นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว

1.3 ด้านข้อกำหนดการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว

1.4 ด้านการตลาดท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อการวางแผนและการจัดการ

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีโครงการร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อคืนกำไรกลับไปสู่แหล่งท่องเที่ยว
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบสร้างคุณภาพ โดยจัดอบรมด้านความรู้ และทักษะแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการรักษาความปลอดภัย ทั้งนี้เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง
7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้บริการที่มีคุณภาพ โดยใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในการลดมลพิษ และใช้อย่างคุ้มค่า
8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างงาน และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบหลัก คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ องค์ประกอบด้านการจัดการที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกในด้านการดูแลสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการ

2.3 นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540 ก) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่า เป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย ขั้นตอน และวิธีการจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดผลสำเร็จของการจัดการและโครงข่ายความเชื่อมโยงที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการปรับสภาพความสมดุลของกระแสความต้องการของแต่ละด้านในทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรักษาระบบนิเวศ ดังนั้นรัฐบาลโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จึงได้กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระหว่างปี 2540 – 2544 ไว้ ดังนี้

2.3.1 นโยบายหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้นจึงกำหนดให้มีนโยบายหลักดังนี้

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหว ง่ายต่อการถูกระทบ และฟื้นตัวได้ยาก
2. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดการกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว
4. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ
5. ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้น ๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม
6. นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ
7. สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน
8. มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย
9. จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

10. จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

2.3.2 นโยบายด้านต่าง ๆ ในการจัดการเชิงนิเวศ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการจัดการที่ประสานการจัดการในด้านต่าง ๆ ภายใต้อัตลักษณ์พื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และองค์ประกอบในเชิงระบบของการท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการจัดการจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและชัดเจนระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม นโยบายการจัดการได้กำหนดแนวทางด้านต่าง ๆ 6 ด้าน ซึ่งสามารถกำหนดเป็นนโยบายและกลยุทธ์การจัดการที่มีประสิทธิภาพได้ นโยบายเฉพาะด้าน มีดังนี้

นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

1. กำหนดกรอบการพัฒนาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยมีมาตรฐานที่ชัดเจนให้ยกเลิกการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เปราะบาง สนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดพื้นที่เหมาะสมในเขตอนุรักษ์
2. สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศนอกเขตอนุรักษ์ ในเขตพื้นที่พุทธศาสนา พื้นที่เอกชนและเขตชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. วางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามขอบเขตของขีดความสามารถที่รองรับได้ โดยการกำหนดเขตพื้นที่การท่องเที่ยว เขตสงวนเพื่อการศึกษาและรักษาสิ่งแวดล้อม เขตกันชน และเขตพื้นที่ฟู
4. สนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และโครงการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นระดับกลุ่มพื้นที่ให้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยให้มีการกระจายการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ในระดับที่สามารถทดแทนแหล่งท่องเที่ยวที่เกินขีดความสามารถในการรองรับได้
5. สนับสนุนการจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทาง เพื่อใช้ในการจัดการ การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว ให้สมดุลกับความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ และการถ่ายเทนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงอย่างเป็นระบบ
6. กำหนดมาตรการการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เข้มงวดมากขึ้น และให้การสนับสนุนการประกอบการ ที่มีมาตรการถูกต้องเหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม

7. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการควบคุม คุณภาพ ตรวจสอบ และการจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว

8. สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากร ในการวางแผนและจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นโยบายด้านการให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึก

1. กำกับ ควบคุม ดูแล การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยให้เป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่ถือเอาการปฏิบัติในสนามเป็นบทเรียนของการศึกษา ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบของกิจกรรมที่มีต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

2. จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในระบบโรงเรียน และสถาบันการศึกษาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องด้วยการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน

3. สนับสนุนสื่อสารมวลชนและสื่อข้อมูลอื่น ๆ ที่ส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและวัฒนธรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับใช้เป็นข้อมูลคู่มือและอุปกรณ์การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. สนับสนุนงบประมาณในการจัดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ

5. ให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชนในพื้นที่ มาสื่อความกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนเป็นมัคคุเทศก์เฉพาะหรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้อย่างแท้จริง และเป็นการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

6. ขยายการให้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ในระยะต้นให้มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และจิตสำนึกของบุคลากรในภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีศักยภาพสูง และมีบทบาทในกระบวนการท่องเที่ยว

นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น

1. พัฒนาแบบแผนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนรวมถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น เอกชนและประชาชนทั่วไปในด้านการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการ ทั้งนี้ต้องมีความเสมอภาค เป็นธรรมในกรอบที่เหมาะสม สอดคล้องกับการพัฒนาด้านอื่น ๆ และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

2. สนับสนุนการจัดตั้งข่ายความร่วมมือ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในรูปขององค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น โดยมีเครือข่ายครอบคลุมผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนและทุกระดับ โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระ ภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ

3. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และติดตามประเมินผล ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปรับทัศนคติและปรับปรุงขีดความสามารถของหน่วยงานของรัฐให้สามารถร่วมมือและเกื้อหนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

4. ส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน ที่ดูแลด้านสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล

5. แก้ไขปรับปรุง และพัฒนากฎหมายและระบบงบประมาณของภาครัฐ ให้สามารถส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการประสานงานความร่วมมือของหน่วยงานปฏิบัติทุกระดับกับประชาชน ท้องถิ่น ตลอดจนกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ในการให้ชุมชนมีโอกาสในการควบคุม กำกับ ดูแล และจัดการทรัพยากรด้วยตนเอง

6. สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคน โดยการเพิ่มความรู้ ทักษะ และการมีจิตสำนึก ในด้านการจัดการพัฒนาการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว การอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนให้กว้างขวางมากขึ้น

7. สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ ในด้านการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีอิสระและสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อการอนุรักษ์ พื้นฟูการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการที่ถูกต้อง

8. สนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทางสังคม ให้มีโอกาสในการเข้าช่วยเหลือและยกระดับการมีส่วนร่วมตลอดจนการจัดตั้งองค์กรชุมชนและองค์กรจัดการธุรกิจของประชาชนอย่างสร้างสรรค์

นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

1. กำกับส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในทิศทางที่เหมาะสมกับสภาพทรัพยากร และขีดความสามารถในการจัดการรองรับการท่องเที่ยว ละเว้นหรือลดการส่งเสริมตลาดในพื้นที่ที่ยังไม่มีความพร้อม ง่ายต่อการถูกระทบกระเทือนจากการท่องเที่ยว

2. สนับสนุนการตลาดในรูปแบบที่ประสานการท่องเที่ยวเป็นเครือข่ายที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดโปรแกรม และแบบผสมผสานกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้มีการกระจายนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

3. ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เน้นการศึกษาและกิจกรรมเชิงนิเวศ สำหรับกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยเน้นในกลุ่มเยาวชน กลุ่มแรงงาน และเกษตรกรเป็นพิเศษ ทั้งนี้รวมถึงการจัดการศึกษาและกิจกรรมตอบสนองตลาดต่างประเทศด้วย

4. ส่งเสริมการบริการนำเที่ยวเชิงนิเวศให้พัฒนาการบริการที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการให้การศึกษ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมอย่างเป็นธรรมกับชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการใช้มาตรการในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการบริการอย่างเต็มที่

5. กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในลักษณะที่มีความเข้มงวดมากเป็นพิเศษ ภายใต้การจัดให้มีการพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในระดับที่เหมาะสม โดยใช้ให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรที่อยู่เหนือความต้องการส่วนบุคคล

6. ส่งเสริมการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้ขอบเขตการพัฒนา โดยการใช้สื่อที่หลากหลาย และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาให้ไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภูมิภาค

นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

1. จัดระบบการเดินทางเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยว ให้มีความสะดวกตามควร ให้เหมาะสมกับพื้นที่และกิจกรรม โดยเน้นด้านความปลอดภัยเป็นหลัก

2. สนับสนุนให้มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด เหมาะสมตามความจำเป็นและตามขนาดพื้นที่ท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หมดเปลืองในกิจกรรมการท่องเที่ยว

3. สนับสนุนระบบการสื่อสารโทรคมนาคม สร้างโครงข่ายที่ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม กระจายตัวครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวและโครงข่ายการมีส่วนร่วมทุกระดับ เพื่อการติดต่อสื่อสาร การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และการบรรเทาสาธารณภัยในยามฉุกเฉิน

4. สนับสนุนให้การบริการการท่องเที่ยว ดำเนินการโดยภาคเอกชนหรือองค์กร หรือประชาชน ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยองค์กรของรัฐเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก และการกำหนดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวรองรับ ทั้งนี้ให้มีกรอบการพัฒนาด้านการบริการ ที่มีขนาด รูปแบบ และคุณภาพการบริการ ตามแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. การจัดบริการของรัฐในพื้นที่ที่จำเป็น จะต้องมีความเหมาะสมและบริการที่พอเหมาะ โดยมุ่งเน้นการช่วยและเรียนรู้ด้วยตนเองของนักท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับรูปแบบและกิจกรรมของการท่องเที่ยวที่วนั้น ๆ การจัดบริการต้องไม่เป็นการแสวงกำไร หรือแข่งขันกับภาคเอกชน แต่ควรให้มีเป็นรายได้เสริมสำหรับการฟื้นฟูและรักษาทรัพยากร

6. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำนึงถึงความเหมาะสมสอดคล้องตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น การเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการกระจายรายได้แก่ชุมชน และประชาชนท้องถิ่น

7. กำหนดมาตรฐานและมาตรการ ในการควบคุมและส่งเสริมการบริการ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสร้างมาตรฐานการจูงใจการให้การรับรองมาตรฐานการบริการ และการให้รางวัล เป็นต้น

นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

1. สนับสนุนการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนากระบวนการบริการที่มีคุณภาพ โดยใช้มาตรการทางภาษี การสร้างสิ่งจูงใจอื่น ๆ การตอบแทนในรูปแบบของรางวัล เป็นต้น

2. สนับสนุนการลงทุนของชุมชนท้องถิ่น ในรูปแบบต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการให้ยืมหรือให้กู้ดอกเบี้ยต่ำจากสถาบันการเงินของรัฐ

3. ส่งเสริมองค์กรธุรกิจเอกชนสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์กรประชาชน

4. สนับสนุนด้านงบประมาณ และสิทธิประโยชน์แก่องค์กรพัฒนาเอกชน ในการร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการสนับสนุนการพัฒนาของประชาชนท้องถิ่น

5. ส่งเสริมการลงทุนผลิตสินค้า อุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ ในการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศ การจัดการ และการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภายในประเทศ หรือลดต้นทุนการนำเข้าสินค้าที่จำเป็นจากต่างประเทศ

จากทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านต่าง ๆ ที่กำหนดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สามารถสรุปเป็นแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อใช้ในการศึกษาถึงความสอดคล้อง ได้ดังนี้

การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

1. การกำหนดขนาด ขอบเขต พื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของตำบลผาซำน้อย
2. การวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมตามขีดความสามารถที่รองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว
3. การจัดระบบข้อมูลข่าวสารในการเดินทางเพื่อใช้จัดการ ควบคุม ปริมาณของนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับได้ของแต่ละพื้นที่
4. การกำหนดมาตรการการป้องกันและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาซำน้อย
5. การจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ท่องเที่ยว
6. การเพิ่มขีดความสามารถ ศักยภาพของบุคลากรในการวางแผน และจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลผาซำน้อย

การจัดการการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก

1. การจัดให้มีกรให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน
2. การจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติที่มีคุณภาพ ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลผาซำน้อย

การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

1. การสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาซำน้อย
2. การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ และติดตามประเมินผล ตลอดจนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาซำน้อย

การจัดการด้านการส่งเสริมการลงทุน

1. การสนับสนุนการลงทุน โดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนสามารถพัฒนาการบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ตำบลผาซำน้อยให้มีคุณภาพ

2. การสนับสนุนการลงทุนของชุมชนในท้องถิ่น ให้มีโอกาสเข้าไปลงทุนในพื้นที่
ท่องเที่ยว

การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว

1. การจัดการระบบการเดินทางเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยว ให้เหมาะสมกับพื้นที่
และกิจกรรม
2. การจัดการการใช้พลังงานและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ในกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อย
3. การจัดบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมและการกระจาย
รายได้แก่ชุมชน และประชาชนท้องถิ่น

การจัดการการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว

1. การส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อย ในทิศทางที่
เหมาะสมกับสภาพทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว
2. การส่งเสริมการบริการนำเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อย มุ่งเป็นการให้การ
ศึกษา การเรียนรู้จากประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ตำบลผาช้างน้อย
3. การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการบริการนำเที่ยว มาตรฐานการปฏิบัติตัวของนัก
ท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

มนัส สุวรรณและคณะ (2541 ก) ได้กล่าวโดยสรุปว่า ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอ
แนวทางการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวไว้หลายแนวทาง ดังนี้

1. แนวทางที่อิงสิ่งแวดล้อม (Environmentally Based Perspective) เสนอว่า การจัดการ
ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่าง สภาพแวดล้อม
ทางกายภาพกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้น ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว
ในบริบทนี้ จึงหมายถึง “จำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่อาจยอมรับได้ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่
นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลงจนไม่อาจยอมรับได้” แนวทางนี้จึงชี้แนะว่า จะต้องมีการกำหนด

สภาวะของการท่องเที่ยวที่น่าปรารถนาไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้เป็นเกณฑ์สำหรับประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยว

2. แนวทางที่อิงการตลาด (Market-Driven Approach) แนวทางนี้เสนอว่า ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤต เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว ในการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว การล่งล้ำระยะวิกฤตของชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวจะมีความสัมพันธ์กับความต้องการ หรืออุปสงค์ทางการตลาดที่ลดลง จะด้วยเหตุผลใดๆก็ตามนักท่องเที่ยวเริ่มรู้สึกเฉยชาต่อแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ดังนั้นโดยทั่วไปอาจสรุปได้ว่าสภาวะที่น่าปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยวได้ลดต่ำกว่าเกณฑ์ไปแล้ว เมื่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจน เพราะฉะนั้นเมื่อชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวถูกล่งล้ำ จะต้องมีการดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า ชุมชนในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวได้กำหนดสภาวะที่น่าปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยวไว้เช่นไร มาตรการเหล่านั้นอาจกระทำในรูปของการขยายชีตความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหวนกลับมาใหม่ หรือในทางตรงกันข้าม อาจกระทำในรูปการจำกัดกิจกรรมการท่องเที่ยว มิให้เกิดผลกระทบทางลบ เพื่อลดสภาวะที่ไม่พึงปรารถนาให้น้อยจนอยู่ในระดับที่ยอมรับได้

3. แนวทางที่อิงชุมชน (Community-Based Perspective) เสนอว่า ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยวก่อนที่ชุมชนบริเวณนั้นจะรู้สึกถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อวัดผลกระทบ อาจกระทำโดยอิงค่านิยมของชุมชนนั้น

การจัดการชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวตามแนวทางนี้จำเป็นต้องอาศัยการสร้างความเห็นพ้องกันระหว่างทุกฝ่ายในชุมชน เช่น ผู้อาศัย หน่วยงานราชการ และเอกชน เป็นต้น เพื่อกำหนดสภาวะที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว และวิธีการจัดการ การท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่กำหนดร่วมกัน สภาวะที่พึงปรารถนานี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และแนวทางการจัดการ ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวตัวอย่างเช่น การเพิ่มจำนวนตำรวจ อาจช่วยรักษาความปลอดภัยของชุมชนไว้ได้แม้ว่าปริมาณนักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้น

แนวทางทั้งสามที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในรายละเอียด แต่ล้วนยึดถือข้อตกลงสำคัญ 4 ประการดังต่อไปนี้คือ

1. การท่องเที่ยวเป็นตัวเร่งเร้าให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและก่อให้เกิดทั้งผลประโยชน์และผลเสียทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. สภาพที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่สามารถกำหนดได้ และหากสถานะนี้ถูกทำลายการท่องเที่ยวก็ไม่อาจคงอยู่ต่อไปได้

3. สภาพที่พึงปรารถนานี้มิได้คงที่ตายตัวแต่อาจแปรเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น รวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพของท้องถิ่น

4. กำหนดและดำเนินกลยุทธ์การจัดการ เพื่อควบคุมอัตรา และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการท่องเที่ยวได้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสภาพที่พึงปรารถนา

กล่าวโดยสรุปว่า ชีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม ที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมรวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลง ซึ่งในการจัดการชีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ต้องอาศัยการสร้างความเห็นพ้องร่วมกัน ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อกำหนดสถานะที่พึงปรารถนาของแหล่งท่องเที่ยว

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity)

มนัส สุวรรณ (2541 ก) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ โดยกล่าวว่า ธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่หนึ่งระดับ ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพ และชีวภาพของพื้นที่และกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่งหากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้แล้วจะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื่องอื่นๆตามมา ความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็นคือ

1. ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึงลักษณะหรือสภาพทางกายภาพ ของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่นขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคาร หรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุด โดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3. ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ (Ecological Carrying Capacity) หมายถึงความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้กับการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินกว่าพื้นที่นั้นจะรับได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวว่า ชีตความสามารถรองรับของพื้นที่ ในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุด ที่สามารถอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายหรือถูกทำลายน้อยที่สุด ยังคงรักษาสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีไว้มากที่สุด ทั้งนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จะต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐาน และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

สรุปได้ว่า ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทรัพยากรและระบบนิเวศ ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ต่อการจัดการท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมถึงการคำนึงถึงประชาชนในชุมชนที่จะต้องไม่ได้รับผลกระทบจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้เพื่อสร้างโมตรจิตที่ดีและความเต็มใจในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2543) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นไปได้หลายระดับ แตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละพื้นที่ โดยกิจกรรมที่เป็นไปได้ คือ 1) เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 2) บริการอุปกรณ์การท่องเที่ยวต่าง ๆ 3) ขายอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว 4) ขายของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ของชุมชน 5) อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งความปลอดภัย ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชน 6) บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว 7) เสริมสร้าง

ความสวยงามของชุมชน 8) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชุมชน 9) เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เช่น จัดทำแผ่นป้ายต่าง และจัดกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และแนวคิด ของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ดังนี้

1. รูปแบบ ของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้ รัฐบาลจะเป็นผู้วางนโยบายและวางแผนโครงการการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการท่องเที่ยวเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการเจรจาต่อรอง สำหรับวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่น จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าในความเป็นจริงการริเริ่มโครงการท่องเที่ยวจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจและเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่น จะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ตลอดจนการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการร่วมถกปัญหาของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชุมชนท้องถิ่น เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน ชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการท่องเที่ยว เพื่อ

ให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และร่วมในการตัดสินใจวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกันในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหารหรือจัดการหรือร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการตอบคำถามของรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาลในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 1 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหาทางการท่องเที่ยวและสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตั้งแต่ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมายและวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเพื่อให้ได้แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถแก้ไขหรือลดปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย

ขั้นตอนที่ 3 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ตามขีดความสามารถของตนเอง หรืออาจร่วมลงทุนในรูปแบบสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 5 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานหรือ โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้พร้อมทั้งมีส่วนร่วมในการ ปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ขั้นตอนที่ 6 ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ในการควบคุม ติดตาม ประเมินผล แผนงานหรือโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกระดับ คือ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการ ค้นหาศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมใน การตัดสินใจใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการ ปฏิบัติงานตามแผน ปรับปรุงระบบการบริหารงาน และมีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน

2.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541 ข) ศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการ ท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์(เชียงใหม่) พบว่า จังหวัดเชียงใหม่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวทุกด้าน โดยได้พัฒนาความพร้อมด้านต่าง ๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการทางการท่องเที่ยวอยู่เสมอ จึงเห็น ควรมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

1.1 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีศักยภาพ แต่ยังมีได้มีการพัฒนา พร้อมทั้งมีการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เสื่อมโทรม เพื่อช่วยสนับสนุน การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว อีกทั้งคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป

1.2 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่น ให้ เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนา และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

1.3 ส่งเสริมให้มีการศึกษา พัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวใหม่ ขึ้นในบริเวณใกล้เคียง เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวจากทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หนาแน่นในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว เพื่อป้องกัน

มิให้เกินขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น อันจะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรม

1.4 สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และดำเนินการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน โดยให้มีการพัฒนาทักษะการจัดการอย่างถูกต้อง

1.5 สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนา อนุรักษ์ และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ เพื่อให้การทรัพยากรการท่องเที่ยวยั่งยืนตลอดไป

2. แนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะดวกทางการท่องเที่ยว ของจังหวัดเชียงใหม่

2.1 ส่งเสริมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะดวกทางการท่องเที่ยวของจังหวัด ให้ครอบคลุมและมีมาตรฐานระดับสากล เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนให้มากที่สุด

2.2 ส่งเสริมการพัฒนาเพิ่มสิ่งแวดล้อมสะดวก ด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้สามารถเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ด้วยความมั่นใจในความปลอดภัยของร่างกายและทรัพย์สินของตนและหมู่คณะ

2.3 ส่งเสริมสนับสนุนให้เอกชน โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่น หรือองค์กรประชาชนเข้ามาลงทุนด้านการบริการท่องเที่ยว อันจะเป็นการเสริมรายได้ให้แก่ท้องถิ่น และเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

2.4 สนับสนุนผลักดัน ให้มีการสร้างศูนย์ประชุม และศูนย์แสดงสินค้านานาชาติขนาดใหญ่ที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดประชุมและแสดงสินค้าในจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น อันจะทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาจังหวัดเชียงใหม่มากยิ่งขึ้น

2.5 สนับสนุนผลักดันให้สนามบินนานาชาติจังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางของสายการบินทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ โดยให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นที่พัก ระหว่างทางของสายการบินต่างประเทศก่อนบิน ไปสู่ประเทศอื่นในภูมิภาค

3. แนวทางพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

3.1 ส่งเสริมให้คนไทยจากจังหวัดอื่น เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มขึ้น เพื่อให้เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน

3.2 สนับสนุนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จัดการเส้นทางท่องเที่ยว ทักษะศึกษา การจัดประชุม การจัดงานแสดงสินค้า และการจัดนำเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น

3.3 สนับสนุนให้ธุรกิจนำเที่ยว จัดรายการนำเที่ยวสู่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงให้มากขึ้น อาจต้องมีการจัดรายการนำเที่ยวในราคาลดพิเศษช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยวเพื่อคึงนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในช่วงนั้นมากขึ้น

3.4 ส่งเสริมให้มีการเพิ่มโฆษณา และประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการท่องเที่ยว ของจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวตลอดปี โดยเฉพาะนอกฤดูกาลท่องเที่ยว ในช่วงฤดูฝนควรมีกิจกรรมพิเศษให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยวมากขึ้น

3.5 ส่งเสริมความร่วมมือ กับประเทศในกลุ่มภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ด้านการพัฒนาและส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เพื่อให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคนี้ อันจะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น

ไพลินพันธุ์ สร้อยจาดรนต์ (2538) ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแนวอนุรักษ์ โดยใช้คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเวศโดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อการศึกษาประโยชน์ของคู่มือแนะนำเชิงระบบนิเวศ ซึ่งนักศึกษาชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้รับแจก เป็นคู่มือการท่องเที่ยว และพักผ่อนในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความตระหนัก และความรับผิดชอบ ของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นนักศึกษา ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเวศมีประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นคู่มือประกอบการท่องเที่ยวในบริเวณอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และมีความเปราะบางทางระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ซึ่งมีเอกลักษณ์ในด้านความเป็นยอดเขาที่สูงของพื้นที่ จึงมีส่วนดึงดูดให้นักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมเดินทางท่องเที่ยวสัมผัสความงามตามธรรมชาติ จนอาจเกินความสามารถในการรองรับ ของอุทยานแห่งชาติ ฉะนั้นการใช้คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเวศฯ นอกจากจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมให้กับนักท่องเที่ยว ยังจะช่วยเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพซึ่งสามารถท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติโดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ให้เกิดความเสื่อมโทรม แต่จะคงอยู่ตลอดไปอันจะเป็นการรักษาประโยชน์ทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นอีกด้วย ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปปรับปรุงใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติอื่น ๆต่อไป

พวงมา สวนศรี (2540) ได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการประชุมเพื่อระดมความคิดและหาวิธีพัฒนาโครงการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ ความว่า ความยั่งยืนของระบบนิเวศและ

วัฒนธรรมต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยองค์กรชุมชน ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ว่า จุดนำสนใจของชุมชนที่จะดึงความสนใจให้คนมาเยี่ยมชมคืออะไร และคนในชุมชนรู้จักสิ่งนั้นหรือยัง หรือทำอะไรบ้างที่จะฟื้นฟูสืบทอดของดีของชุมชนซึ่งเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตน การหันกลับมาสนใจใคร่รู้ในเรื่องราวความเป็นมาของตน ประวัติศาสตร์ชุมชน ตลอดจนการสืบทอดและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญที่หันกลับมามองตนเองก่อนที่จะเปิดตัวสู่ภายนอก หากคนในท้องถิ่นรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง มีทรัพยากรที่สามารถสร้างการพึ่งตนเองทางการผลิต มีกลุ่มองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ก็จะเป็นพื้นฐานที่ดีที่ทำให้การพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวสามารถทำได้อย่างยั่งยืนภายใต้ขอบเขตที่ควบคุมได้

นอกจากนั้นยังได้กล่าวในประเด็นที่เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมและการมีอำนาจตัดสินใจในเรื่องการจัดการทรัพยากรและจัดสรรผลประโยชน์ของชุมชน ว่า

1. การสร้างกระบวนการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม กำหนดทิศทางและกติกาที่ไม่ก่อผลกระทบกับชุมชน รวมทั้งการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ก่อประโยชน์ต่อคนในท้องถิ่น และยังเกิดการควบคุมและตรวจสอบกันเองทั้งภายในและภายนอกด้วย

2. กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่มีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง หากระบบการจัดการไม่ดี ขาดความโปร่งใสและขาดความร่วมมือร่วมใจกันของชุมชน ก็จะเป็นสิ่งหนึ่งที่จะทำลายตัวเอง

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2535) ศึกษาเรื่อง องค์ความรู้ในเวทีวิทยาของชุมชนในเขตป่า ผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงในชุมชนเกิดขึ้นจากเงื่อนไขของการใช้อำนาจและการครอบงำจากรัฐด้วยกลไกของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การบังคับให้เปลี่ยนแปลงด้วยระบบโรงเรียนและการเก็บภาษีที่ดินของรัฐ ตลอดจนโครงการต่าง ๆ โดยปราศจากความเข้าใจถึงรากฐานความรู้และระบบวัฒนธรรมของชุมชนและด้วยทัศนะพื้นฐานของการเหยียดทางวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและมโนทัศน์ของชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติซึ่งมีผลต่อระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในที่สุด

กนกวรรณ ชูทาน (2540) ศึกษาความสามารถที่จะรองรับผู้มาใช้บริการของ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้สามารถรองรับผู้มาใช้บริการได้สูงสุดเฉลี่ย วันละ 5,200 คน จนถึง พ.ศ. 2550 โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและได้เสนอแนะให้มีการจัดทำแผนการท่องเที่ยว ให้มีการออกระเบียบหรือมาตรการควบคุมผู้มาใช้บริการ เพื่อช่วยรักษาและลดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและควบคุมเก็บค่าบริการ ประดู เพื่อสนับสนุนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ของสวนพฤกษศาสตร์

สุเทพ เย็นสุข (2540) ศึกษาหาแนวทางในการจัดการ และการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติสิรินาถ(หาดในยาง) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรตัวอย่างให้ความเห็นว่าสิ่งที่ควรมีการปรับปรุงฟื้นฟูเป็นอันดับแรกคือ สาธารณูปโภค/สาธารณูปการ รองลงมาคือ นโยบายและการจัดการ จากผลการศึกษา ผู้วิจัยได้เสนอแนะรูปแบบการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติสิรินาถ(หาดในยาง) ในรูปแบบของแผนปฏิบัติการเพื่อการฟื้นฟู 3 แผนดังนี้

1. แผนปรับปรุงภูมิทัศน์และปรับปรุงสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ
2. แผนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
3. แผนปลูกจิตสำนึก

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2537) ศึกษาการกำหนดแนวทางการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะเต่าและเกาะนางยวน ผลการศึกษาข้อมูลด้านต่างๆบ่งชี้แนวโน้มของการขยายตัวของธุรกิจบริการในพื้นที่เกาะเต่า และ เกาะนางยวนอย่างรวดเร็ว จนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมขึ้นได้ การกำหนดแนวทางการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยว มีทิศทางหลักที่จะควบคุม หรือกำหนดปริมาณนักท่องเที่ยวและบริการ ตลอดจนการกำหนดมาตรการรักษาสิ่งแวดล้อม จากผลการประเมินขีดความสามารถในการรองรับพบว่เกาะเต่ามีพื้นที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาบริการท่องเที่ยวได้เพียง 337 ไร่ มีหาดทราย 65 ไร่ มีปริมาณน้ำบ่อตื้นประมาณ 480 ลบ./วัน มีเตาเผาขยะมูลฝอยที่จะสามารถรับปริมาณขยะมูลฝอยได้ 2,250 กก./วัน ซึ่งประเมินเป็นปริมาณนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมตามปัจจัยต่าง ๆ ได้หลายระดับ แต่เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบจึงสามารถสรุปได้ว่า เกาะเต่าควรกำหนดเป้าหมายการรองรับฯ ได้ 2 ระดับคือ ระดับที่มีห้องพัก 1,420 ห้อง รองรับนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 1,740 คน/วัน (คาดว่าจนถึงในปี 2543) และระดับที่มีห้องพัก 2,166 ห้อง รองรับนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 2,600 คน/วัน (คาดว่าจะรองรับได้ถึงปี 2553) ทั้งนี้อยู่ภายใต้การควบคุมขนาดและรูปแบบของอาคารตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย และได้กำหนดนโยบายการควบคุมพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนี้

1. กำหนดให้เกาะเต่า และเกาะนางยวน เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางทะเล ที่มุ่งให้การพักผ่อนหย่อนใจ ภายใต้การศึกษาหาความรู้ทางธรรมชาติศึกษาและการผจญภัยขนาดย่อมโดยให้มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานแต่พอควร

2. กำหนดบทบาทการท่องเที่ยวเกาะเต่า โดยให้หาดแม่หาดเป็นศูนย์กลางการค้าและการคมนาคมหาดทรายรี หาดโหลกบ้านเก่าและหาดเทียนออกเป็นย่านที่พักหลัก อ่าวด้านตะวันออก แลมหาดต่าง ๆ เกาะนางยวน ตลอดจนเกาะ และกองหินต่าง ๆ เป็นแหล่งทัศนศึกษาธรรมชาติชายฝั่ง โขดหินและปะการัง

3. กำหนดให้มีการแบ่งเขตพื้นที่ (Zoning) ของเกาะอย่างเหมาะสม โดยให้มีเขตสงวนรักษาสภาพธรรมชาติ เขตอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและเขตพัฒนาการท่องเที่ยวธรรมชาติ รวมทั้งให้มีมาตรการควบคุมที่เหมาะสม

4. กำหนดให้มีองค์กรร่วมและกฎหมายหรือข้อบังคับเฉพาะ สำหรับการจัดการดูแล และประสานงานการพัฒนาการท่องเที่ยว ภายใต้แนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. ต้องแก้ไขปัญหาการถือครองที่ดินให้มีความชัดเจน โดยเร่งด่วน

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2538) ศึกษาวางแผนเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีศึกษาภาคใต้ เสนอการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ในการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหรือดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันได้แก่ กลุ่มหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดการพื้นที่ธรรมชาติส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนให้การสนับสนุนในรูปแบบอื่น ๆ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้าไปในพื้นที่ธรรมชาติ กลุ่มผู้ประกอบการต่าง ๆ ในภาคเอกชน ควรเข้าใจแนวคิดและปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัว เมื่อเข้าไปในพื้นที่เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้น้อยที่สุด ควรกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อกลุ่มไม่ให้สูงจนเกินกว่าจะดูแลได้ และเพื่อป้องกันการเกิดผลกระทบจากการเข้าไปใช้ผลประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้น และกลุ่มประชาชนท้องถิ่นหรือองค์กรเอกชนควรมีการรวมตัวกัน จัดตั้งองค์กรระดับท้องถิ่นเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รักษา ค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีไว้ สร้างจริยธรรมในการบริการการท่องเที่ยวเป็นต้น การประสานความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวไปข้างต้นนี้เองจะนำไปสู่การบรรลุถึงเป้าหมายสำคัญของปรัชญาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปฐพี อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ (2535) วิจัยเรื่อง โครงการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่าต่อสภาวะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ขณะที่มีการท่องเที่ยวเดินป่าในภาคเหนือตอนบนกำลังขยายตัวได้ส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเขา แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ผู้คนในท้องถิ่น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ภาครัฐบาลควรมีนโยบายและมาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวเดินป่าเป็นนโยบายระดับชาติที่ชัดเจน เป็นแนวปฏิบัติเดียวกัน มีกฎหมายควบคุมเพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นกับระบบธรรมชาติ และวัฒนธรรมดั้งเดิมอันเป็นจุดขายที่สำคัญ ถ้าทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างดีแล้ว จะทำให้การท่องเที่ยวแบบเดินป่าพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน.